

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»**

Кафедра соціології і публічного управління
(назва кафедри, яка забезпечує викладання дисципліни)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Соціологія особистості та девіантної поведінки
(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)
перший (бакалаврський) / другий (магістерський)

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
(шифр і назва)

спеціальність 054 Соціологія
(шифр і назва)

освітня програма Соціологія управління
(назви освітніх програм спеціальностей)

вид дисципліни професійна підготовка; обов'язкова
(загальна підготовка / професійна підготовка; обов'язкова/вибіркова)

форма навчання денна
(денна / заочна/дистанційна)

Харків – 2023 рік

ЛИСТ ЗАТВЕРДЖЕННЯ

Робоча програма з навчальної дисципліни _____ соціологія
особистості та девіантної поведінки
(назва дисципліни)

Розробник:

Доцент, канд. соц. Наук, доцент _____ Шанідзе Н. О.
(посада, науковий ступінь та вчене звання) (підпис) (ініціали та
прізвище)

Робоча програма розглянута та затверджена на засіданні кафедри
_____ соціології і публічного управління
(назва кафедри, яка забезпечує викладання дисципліни)

Протокол від «30» червня 2023 року № 6

Завідувач кафедри _____ В.М.Мороз
(підпис) (ініціали та прізвище)

ЛИСТ ПОГОДЖЕННЯ

Шифр та назва освітньої програми 054 “Соціологія управління”

Кафедра соціології і публічного управління

(назва кафедри на якій викладається дисципліна)

Гарант ОП

Бірюкова М.В.

(ПІБ)

30.06.2023

(Підпис, дата)

Завідувач кафедрою

Мороз В.М.

(ПІБ)

30.06.2023

(Підпис, дата)

ЛИСТ ПЕРЕЗАТВЕРДЖЕННЯ РОБОЧОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

№ зп	Дата засідання кафедри-розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри (яка викладає)	Підпис завідувача кафедри (на якій викладається)	Підпис гаранта освітньої програми
1					
2					
3					
4					
5					

МЕТА, КОМПЕТЕНТНОСТІ, РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ТА СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНА СХЕМА ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета: ознайомлення студентів з сучасними науковими уявленнями щодо соціальної сутності особистості, проявами відхиляючої поведінки та шляхів профілактики девіантної поведінки.

Спеціальні (фахові) компетентності:

- Здатність оперувати базовим категоріально-понятійним апаратом соціології (СК01).
- Здатність до опанування та використання основних класичних та сучасних соціологічних теорій(СК02).
- Здатність ідентифікувати соціально-небезпечні явища та процеси і вміти розробляти соціальні технології, спрямовані на підтримку соціальної безпеки (СК09).
- Здатність виявляти та досліджувати девіантні форми поведінки (СК10).

Результати навчання:

- Знати сутність та наукові пояснення девіантної поведінки; вміти вимірювати рівні девіантності та оперувати відповідною соціальною статистикою; мати навички ідентифікації, опису та складання соціальних портретів різних категорій девіантів (РН-13).

Студенти мають

Знати:

- основні наукові теорії, які описують феномени особистості та девіантної поведінки;
- структурні елементи особистості, їх зв'язок з функціями особистості та формами соціальної активності людини;
- особливості процесу соціалізації та фактори, які його визначають;
- основні різновиди девіантної поведінки та їх соціальну небезпеку;
- основні форми соціального контролю та особливості реагування на девіантів у різні історичні часи;
- напрями роботи з девіантами у діапазоні від кримінального покарання до соціальної роботи з клієнтами, що потребують допомоги в реабілітації та ресоціалізації.
- методичні принципи медіації при розгляді справ неповнолітніх девіантів.

Вміти:

- розрізняти різні теоретичні підходи до особистості і девіантної поведінки,
- формулювати основні поняття з соціології особистості та девіантології;
- ідентифікувати та розрізняти основні типи й види девіантної поведінки;
- обирати стратегію емпіричного дослідження при вивченні тих чи інших категорій девіантів.

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни

Попередні дисципліни:	Наступні дисципліни:
Загальна соціологія	Соціологія організацій
Історія соціології	Соціологія управління
Соціологія культури	Соціологія конфлікту

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

(розподіл навчального часу за семестрами та видами навчальних занять)

Семестр	Загальний обсяг (годин) / кредитів ECTS	З них		За видами аудиторних занять (годин)			Індивідуальні завдання студентів (КП, КР, РГ, Р, РЕ)	Поточний контроль	Семестровий контроль	
		Аудиторні заняття (годин)	Самостійна робота (годин)	Лекції	Лабораторні заняття	Практичні заняття, семінари			Контрольні роботи (кількість робіт)	Залік
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
3, 4	1200/4	64	56	32	-	32	24	2	+	
4	150/5	80	70	48		32	30	2		+

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до загального обсягу складає **53,3 %**

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п.	Види навчальних занять (Л, ЛЗ, ПЗ, СР)	Кількість годин	<p>Номер семестру (якщо дисципліна викладається у декількох семестрах).</p> <p>Назви змістових модулів.</p> <p>Найменування тем та питань кожного заняття.</p> <p>Завдання на самостійну роботу.</p>	Рекомендована література (базова, допоміжна)
1	2	3	4	5
1	Л	2	<p>Модуль №1. Особистість в фокусі досліджень соціологів та психологів.</p> <p><u>Тема 1.</u> Вступ до дисципліни. Поняття особистості: перше знайомство.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Соціологія особистості і соціологія девіантної поведінки як галузі соціології. 2. «Людина» і «особистість»: розрізнення понять. 3. Людина як психофізіологічна система та результат еволюційного розвитку. 4. Феномен «феральних дітей» як природний експеримент, що доводить соціальність особистості. 5. Індивід та індивідуальність. Особистість як протиріччя соціального й індивідуального, матеріального і ідеального. 	3, 4, 5, 6, 12, 17
2	Л	2	<p><u>Тема 2.</u> Перші концепції особистості: теологічні, філософські, марксистська концепція людини.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Теологічне розуміння людини. Релігійне вчення про душу. 2. Гріховність та її теософське пояснення. Принцип деїзму. 3. Філософи раннього модерну про свободу волі та соціальну відповідальність людини. 4. Концепція людини в філософії та соціології К. Маркса. 	3, 4, 5, 6, 12, 17
3	Л	2	<p><u>Тема 3.</u> Психоаналітична парадигма. Теорія особистості З.Фрейда.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Передумови виникнення теорії Фрейда 2. Вчення щодо структури свідомості: розум, передсвідомість, несвідоме. Структура особистості: Ід, Его, Супер-Его. 3. Вчення про лібідо і мортідо. 4. Психодинамічний характер концепції Фрейда: основні конфлікти особистості, розвиток системи особистості, захисні механізми щодо станів тривоги і страхів. 	3, 4, 5, 6, 12, 17

			5. Соціологічні аспекти теорії: пояснення соціальних конфліктів, воєн, революцій, агресивних станів та насильницьких злочинів.	
4	Л	2	<p><u>Тема 4.</u> Розвиток психоаналітичної традиції в працях А.Адлера, К.Юнга, Е.Фромма, К.Хорні.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Концепція творчої особистості Альфреда Адлера. Структура особистості за Карлом Юнгом. Вчення про Его, Індивідуальне несвідоме, Колективне несвідоме. Архетипи як базові конструкти колективного несвідомого. 2. Еріх Фромм і розвиток вчення Фрейда в умовах постмодерну. 3. Соціокультурна концепція особистості Карен Хорні. Вплив ідей на сучасний феміністський рух. 	6, 10 ,40
5	Л	2	<p><u>Тема 5.</u> Теорія рис особистості. Праці Г.Олпорта, Р.Кеттела, Г.Айзенка.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття рис особистості. 2. Вчення Гордона Олпорта щодо рис особистості 3. Концепція емпіричного спостереження рис особистості Реймонда Кеттела. Факторний аналіз особистості і початок психодіагностики. Особистісний опитувальник Кеттела. 4. Гане Айзенк про риси особистості. Опитувальник Айзенка. Практичне використання емпіричного спостереження рис особистості в практиці управління людськими ресурсами. 	6, 10 , 12, 17, 40
6	Л	2	<p><u>Тема 6.</u> Біхевіоризм, соціально-когнітивний напрям в теорії особистості.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Радикальний біхевіоризм Скіннера. Теорія «Стимул – реакція». Концепція підкріплення. 2. Соціально-когнітивний напрям: праці Альберта Бандури. Пізнання, передбачення, саморегуляція. 3. Теорія особистісних конструктів Джорджа Келлі. Людина як дослідник. Формування особистісних конструктів та їх вплив на поведінку. 	6, 10 , 12, 17, 40
7	Л	2	<p><u>Тема 7.</u> Гуманістична концепція особистості. Соціологічні теорії особистості Ч.Кулі та Дж. Міда.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Гуманістична концепція особистості Карла Роджерса. 2. Теорія дзеркального «Я» Чарлза Кулі і Джорджа Міда. 3. Структура особистості за формулою $I = We + Me$. 	6, 10 , 12, 17, 40
8	СР	11	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінару з тем 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. Написання реферату.	1, 3, 4, 5, 7, 8, 13, 18, 39
9	ПЗ	6	<p><u>Тема №1-7.</u> Особистість як предмет теорій та наукових дискусій</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття людини і особистості. Соціальність 	1, 4, 6, 8, 9, 16

			<p>особистості.</p> <p>2. Теологічні трактування людини. Вчення церкви про душу, провіденціалізм та есхатологія.</p> <p>3. Філософські погляди на людину в епоху Просвітництва: проблема свободи волі та відповідальності за вчинки.</p> <p>4. Марксистка інтерпретація людини в контексті принципу економічного детермінізму.</p> <p>5. Психоаналітична доктрина особистості. З.Фрейд про структуру та основний конфлікт особистості.</p> <p>6. Розвиток психоаналітичної традиції в працях А.Адлера, К.Юнга, Е.Фромма, К.Хорні.</p> <p>7. Концепція рис особистості. Емпіричний вимір та психодіагностика особистості.</p> <p>8. Біхевіористська концепція особистості і межі управління людиною.</p> <p>9. Соціально-когнітивна теорія особистості.</p> <p>10. Гуманістична концепція особистості.</p> <p>11. Теорія дзеркального «Я» Ч.Кулі та Дж. Міда.</p>	
10	Л	2	<p><u>Тема 8.</u> Функції та структура особистості.</p> <p>1. Основні функції особистості: функція підсвідомості.</p> <p>2. Теорія самоактуалізації потреб Абрахамса Маслоу. Система потреб людини як фундамент особистості. Цілепокладання.</p> <p>3. Ціннісна підсистема особистості та її формування. Пізнавальна діяльність, роль пам'яті в опануванні світу.</p> <p>4. Особистість і соціальні відносини. Образ іншого.</p> <p>5. Особистість як цілісність та «Я». Самореалізація.</p>	9, 10, 13, 37
11	СР	2	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінару з теми 8.	5, 9, 10, 13, 37
12	ПЗ	2	<p><u>Тема №8.</u> Функції та основні підсистеми особистості.</p> <p>1. Загальні функції особистості та її підсистеми.</p> <p>2. Підсистема мотивації поведінки людини: потреби, інтереси, цілі. Теорія самоактуалізації потреб Абрахамса Маслоу.</p> <p>3. Ціннісна підсистема та її значення для формування особистості.</p> <p>4. Соціально-комунікаційна підсистема: навички соціальних контактів та соціальні стратегії особистості.</p> <p>5. Когнітивна підсистема: пізнання світу, інтерналізація, образи соціального світу.</p>	9, 10, 13, 37
13	Л	2	<p><u>Тема 9 :</u> Типи особистості.</p> <p>1. Психофізіологічні та антропологічні критерії типології:</p> <p>2. Соціологічні ознаки, які можна використовувати</p>	

			як основу процедури типології. 3. Соціальна спрямованість особистості. Самопрезентація особистості в умовах свободи вибору.	
14	СР	3	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінару з теми 9.	3, 4, 5, 13, 19
15	ПЗ	4	<u>Тема №9.</u> Соціальні типи особистості. 1. Типологія як наукова процедура в умовах множини об'єктів дослідження. Критерії типології особистості. 2. Типологія особистості за соціальною структурою суспільства та соціальними ролями. 3. Типологія за спрямованістю особистості та рисами стилю життя. 4. Типологія за рисами характеру.	3, 4, 5, 13, 19
16	Л	2	<u>Тема 10.</u> Соціалізація особистості: сутність і теоретичні пояснення. 1. Поняття соціальної адаптації і соціалізації особистості. 2. Теорія соціалізації Еріка Еріксона: 8 стадій психосоціального розвитку особистості. 3. Рольова теорія соціалізації. Фактори, що зумовлюють розвиток особистості і вектор соціалізації. 4. Генетичний фактор, фізичне середовище, стан здоров'я людини. Мікросоціальні фактори: батьки, сім'я, близьке оточення. 5. Макросоціальні фактори: характер історичної епохи, тип суспільства, політико-ідеологічні і економічні процеси. 6. Воля людини і можливість самостійно управляти процесом соціалізації.	5, 18, 22, 25
17	Л	2	<u>Тема 11.</u> Суспільна корекція процесу соціалізації особистості. 1. Соціалізація і державна політика. Утопічні проекти формування особистості. 2. Проекти «нової людини» в тоталітарних системах. Біологічне регулювання. Євгеніка, сегрегація і проекти впливу на спадковість людини. 3. Основні інститути соціалізації: сім'я, церков, система освіти і виховання, трудові колективи і організації. 4. Первинна соціалізація і функції сім'ї з точки зору соціалізації та майбутнього дитини. Вторинна соціалізація. 5. Сутність та напрями виховання. Роль інституту освіти в процесі формування особистості.	5, 18, 22, 25

18	СР	8	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінару з теми 10 і 11. Написання реферату.	5, 18, 22, 25
19	ПЗ	4	<p><u>Тема 10, 11.</u> Соціалізація як процес становлення особистості</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття соціалізації особистості. Первинна і вторинна соціалізація. 2. Теорія соціалізації Еріка Еріксона. 3. Рольова теорія соціалізації. 4. Зовнішні фактори, що впливають на характер соціалізації та її результати. 5. Самовиховання і вплив на соціалізацію суб'єктивного чинника. 6. Інститути соціалізації: сім'я, освіта, трудовий колектив. 7. Сутність і напрями виховання в контексті соціалізації особистості. 	5, 18, 22, 25
20	Л	2	<p><u>Тема 12.</u> Соціальна активність особистості.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Особистість як фактор поведінки. 2. Основні типи й види соціальної активності людини. 3. Законослухняна поведінка і поведінка, що порушує закон. 4. Теорії соціальної дії М.Вебера і Т.Парсонса. 5. Соціальні очікування як фактор корекції дії. Кібернетична модель поведінки людини. 	
21	СР	12	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінару з теми 12, виконання індивідуального завдання №1.	11, 17, 19, 31, 39
22	ПЗ	2	<p><u>Тема 12.</u> Соціальна поведінка і соціальна активність особистості.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Детермінація поведінки з боку особистості та зовнішніх чинників. 2. Форми та напрями соціальної активності людини. 3. Управління поведінкою. Кібернетична модель поведінки людини. 	11, 17, 19, 31, 39
23	Л	2	<p>Модуль № 2: Теоретичні основи розуміння девіантності.</p> <p><u>Тема 13.</u> Особистість і девіантна поведінка: вступ до проблеми.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Проблема соціальних відхилень (девіантності) як онтологічне питання кожної культури. 2. Міждисциплінарний характер проблеми, предметні області психології, соціології, біології, кримінології, педагогіки. 3. Основні поняття девіантології: «девіація», «девіант», «особистість девіанта», «девіантна поведінка», «девіантність». 	1, 2, 4, 17, 21

24	Л	2	<p>Тема 14. Система девіантної поведінки. Основні постулати девіантології.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Девіант, соціальна норма і соціальне оточення як складові системи девіантої поведінки. 2. Девіантний вчинок і девіантна поведінка. Реакція оточення на дії актора. 3. Постулати девіантології. Універсальність соціальних відхилень, принцип релятивізму форм девіації, принцип доповнення. 	1, 2, 4, 17, 21
25	СР	2	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінару з теми 13, 14	1, 2, 4, 17, 21
26	ПЗ	2	<p><u>Тема 13, 14.</u> Основні поняття девіантології та базові методологічні ідеї.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Проблема соціальних відхилень: суспільний і науковий інтерес. Соціологія девіантної поведінки: предмет і завдання. Девіантологія як узагальнення даних соціологічних, психологічних, юридичних, біологічних і педагогічних напрямів досліджень ненормативної поведінки. 2. Основні поняття девіантології: «девіація», «девіант», «особистість девіанта», «девіантна поведінка», «девіантність». 3. Система девіантної поведінки та її елементи. 4. Постулати девіантології. 	1, 2, 17, 21
27	Л	2	<p><u>Тема 15.</u> Типологія девіантої поведінки.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Критерії розрізнення типів девіантів і девіантної поведінки. Критерій суспільної небезпеки. 2. Девіантність як форма агресії. Аутоагресивна поведінка: алкоголізм, наркоманія, проституція, суїцид. 3. Злочинність як зовнішня форма агресії. Тероризм, злочини проти миру і людяності як найбільш небезпечні форми відхиляючої поведінки. 4. Гендерний критерій: особливості девіантної поведінки чоловіків та жінок. 5. Специфіка девіантності дітей та підлітків. 	1, 3, 10, 27 ,28
28	Л	2	<p><u>Тема 16.</u> «Позитивні» девіанти і їх роль у суспільствах.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Негативні і «позитивні» форми девіантної поведінки. 2. Основні типи «позитивних» девіантів: генії, що випередили свій час, релігійні і політичні дисиденти, що були визнані у наступному як позитивні актори, люди с паранормальними 	1, 3, 10, 27 ,28

			здібностями, громадські діячі та активісти у суспільствах, де обмежені свободи. 3. Дилема порядку і прогресу та специфічна роль «позитивних» девіантів.	
29	СР	8	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінару з тем 15 і 16. Написання реферату.	1, 2, 3, 10, 278, 28
30	ПЗ	4	<u>Тема 15,16.</u> Типи й види девіантної поведінки та девіантів. 1. Критерії диференціації девіантів та девіантної поведінки: гендерно-віковий, суспільної небезпеки, за напрямом і змістом поведінки. 2. Шкала соціальної небезпеки. 3. Особливо небезпечні форми людської поведінки. 4. Особливості девіантної поведінки жінок і чоловіків. 5. Специфіка девіантності дітей та підлітків. 6. «Позитивні» девіанти: різновиди та їх історична роль.	1, 2, 3, 10, 27, 28
31	Л	2	<u>Тема 17.</u> Біологічні пояснення девіантної поведінки. 1. Методологія біологічного пояснення девіантної поведінки. 2. Ранні біологічні гіпотези і теорії: теорія виродження Нордау, теорія природженого злочинця Ломброзо. 3. Біологічні концепції у ХХ ст. У пошуку «гену злочинності».	1, 3, 5, 7, 15, 24, 26, 27, 28
32	Л	2	<u>Тема 18.</u> Психологічні пояснення девіантної поведінки. 1. Психоаналітичне розуміння патологічної агресії, феномену серійних і масових вбивць. 2. Девіантна поведінка як збій у процесі соціалізації і розвитку особистості.	1, 3, 5, 7, 15, 24, 26, 27, 28
33	Л	2	<u>Тема 19.</u> Класики соціології про проблему соціальних відхилень. 1. Функціональний підхід: теорії Спенсера і Дюркгайма. Злочин і суїцид як нормальні соціальні факти. 2. Теорія пристосування до норми Р.Мертон. 3. Девіантість з точки зору конфліктології. Пояснення злочинності й інших «суспільних виразок» К.Марксом. 4. Девіантна поведінка як відповідь на виклики цивілізації на стадії позадібності (теорія	1, 3, 5, 7, 15, 24, 26, 27, 28

			П.Сорокіна).	
34	Л	2	<p><u>Тема 20.</u> Соціологічні теорії, що пояснюють девіантну поведінку дорослих і дітей.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Трансмісійні теорії, що пояснюють девіантність фактором соціальних контактів та наслідуванням девіантних зразків поведінки. 2. Зіткнення культур і девіантна поведінка. Культурна кримінологія про причини злочинності. 3. Драматизація зла (теорія Танненбаума), роль ЗМІ у пропаганди соціальних відхилень. 4. Теорія наличок (ярликів). Теорія девіантного підсилення і спіралі девіантності. 5. Сучасні філософсько-соціологічні «виправдання» девіантності. 	1, 3, 5, 7, 15, 24, 26, 27, 28
35	Л	2	<p><u>Тема 21.</u> Теорія конструювання девіантності.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Теоретичні основи конструювання соціальної і правової реальності. Підхід Бергера і Лукмана. 2. Теорія конструювання девіантності Я.Гілінського. 3. Конструювання злочинності. Конструювання наркотизму. Гомосексуалізм як соціальний конструкт. Конструювання різних форм девіантності: суїцид, порнографія, проституція, безхатність. 	1, 3, 5, 7, 15, 24, 26, 27, 28
36	СР	10	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінару з тем 17-21. Написання реферату.	1, 3, 5, 7, 15, 24, 26, 27, 28
37	ПЗ	6	<p><u>Тема 17-21.</u> Теорії, які пояснюють девіантну поведінку.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Біологічний напрям в теоретичній девіантології: основні теорії XIX та XX ст. 2. Психоаналітичне пояснення агресивної поведінки, масових і серійних вбивств, війни та революції. 3. Класики соціології про проблему девіантної поведінки. 4. Теорія пристосування до норми Р.Мертон. 5. Трансмісійні теорії, що пояснюють поширення девіантної поведінки. 6. Культурологічне пояснення девіантної поведінки. 7. Теорії, що пояснюють девіантність в середовищі підлітків та неповнолітніх. 8. Радикальний напрям та теорія конструювання девіантності. 	1, 3, 5, 7, 15, 26, 27, 28
38	Л	2	<p><u>Тема 22.</u> Особистість девіанта.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Девіантна поведінка як наслідок нездорової 	2, 3, 13, 21

			<p>особистості.</p> <p>2. Деформація підсистеми цінностей та нездорові ціннісні орієнтації.</p> <p>3. Проблеми когнітивного характеру. Розумова відсталість.</p> <p>4. Не сформована «Я – концепція», комплекс неповноцінності, підвищена агресивність. Проблема з підсистемою соціальної комунікації та неможливість мати нормальні стосунки з оточенням.</p>	
39	СР	2	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінару з теми 22.	2, 3, 13, 21
40	ПЗ	2	<p><u>Тема 22.</u> Особистість девіанта: функціональні й структурні деформації.</p> <p>1. Порівняльний аналіз основних функцій та підсистем «нормально» особистості і особистості з відхиляючою поведінкою.</p> <p>2. Втрата самоконтроля і проблема дефіциту волі у певних категорій девіантів.</p> <p>3. Фактори, які негативно впливають на процес соціалізації та зумовлюють формування особистості девіанта.</p>	2, 3, 13, 21
41	Л	2	<p><u>Тема 23.</u> Емпіричне вивчення девіантної поведінки.</p> <p>1. Статистика різних форм девіантної поведінки. Медична статистика. Поліцейська статистика. Статистика органів соціального забезпечення.</p> <p>2. Методичні труднощі наукового вивчення девіантів і девіантної поведінки. Латентні прошарки девіантів і обмеженість статистичного спостереження.</p> <p>3. Соціологічні дослідження: кількісні й якісні. Евристичний потенціал і обмеження.</p> <p>4. Основні принципи дослідження: професійна етика, виконання етичних правил, порівняльні дослідження, моніторинги і лонгтюдні дослідження.</p>	
42	Л	2	<p><u>Тема 24.</u> Епідеміологія девіантності.</p> <p>1. Соціальні епідемії: загальні властивості. Фактор моди в структурі соціальних епідемій.</p> <p>2. Мережева теорія епідемій. Сигма-подібна крива. Емпіричний вимір епідемічної динаміки.</p> <p>3. Приклад соціологічного моніторингу «Молодь і наркотики» в м. Харкові. Основні показники соціологічного спостереження. Метод проведення.</p>	2, 14, 29, 41
43	СР	13	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до	2, 14, 29, 41

			семінару з теми 23 і 24. Виконання індивідуального завдання №2.	
44	ПЗ	2	<p><u>Тема 23, 24.</u> Емпіричні спостереження девіантної поведінки.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Методологічні й методичні проблеми, пов'язані з об'єктом емпіричного вивчення. 2. Переваги і недоліки кількісних та якісних методів дослідження девіантної поведінки. 3. Основні стратегії вивчення девіантів та девіантної поведінки: моніторингові дослідження, лонгетюдне дослідження, порівняльний метод, непряме спостереження. 4. Поширення зразків девіантної поведінки як соціальна епідемія. 	2, 14, 29, 41
45	Л	2	<p>Модуль № 3: Основні види девіантної поведінки.</p> <p><u>Тема 25.</u> Хімічний тип залежності. Алкоголізм і його соціальні наслідки.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття і типологія адиктивної поведінки. 2. Алкоголь як легалізована психоактивна речовина. 3. Соціальні наслідки алкоголізації населення. 4. Антиалкогольні кампанії. Проблематика «сухого закону». 	1, 2, 10, 14, 24, 40
46	СР	2	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінару з теми 25.	1, 2, 10, 14, 24, 40
47	ПЗ	2	<p><u>Тема 25.</u> Хімічний тип залежності. Алкоголізм і його соціальні наслідки.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Адикція як соціальна проблема, стан особистості і девіантні прояви. 2. Біологічний і соціальний механізми формування алкогольної залежності. 3. Негативні наслідки зловживання алкоголем для людини, сім'ї, суспільства. 4. Антиалкогольні кампанії та проблематика «сухого закону». 	1, 2, 10, 14, 24, 40
48	Л	2	<p><u>Тема 26.</u> Наркоманія і поширення вживання наркотичних речовин.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття наркотичної речовини. Наркотики і прекурсори. Основні різновиди наркотиків, які провокують залежність і адиктивну поведінку. 2. Соціальні наслідки вживання наркотиків і наркотичної залежності. Психофізичні наслідки вживання наркотиків. 3. Особистість наркомана: трансформація Его, деформація потреб і інтересів, ціннісних орієнтацій, соціальна ізоляція. Професійна деградація наркоманів. 	1, 2, 10, 14, 31

49	СР	6	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінару з теми 26. Написання реферату.	1, 2, 10, 14, 31
50	ПЗ	2	<u>Тема 26.</u> Наркоманія і поширення вживання наркотичних речовин. 1. Наркотичні речовини: критерії, різновиди, специфіка дії на людину. 2. Наркотична залежність і її згубні наслідки для особистості. Поведінка наркомана. 3. Наркобізнес. Наркотрафік у світі, діяльність наркомафій. 4. Суспільна відповідальність наркоманів та осіб, які сприяють наркотизації населення.	1, 2, 10, 14, 31
51	Л	2	<u>Тема 27.</u> Нехімічний тип адиктивної поведінки. 1. Мультимедійна залежність як риса постіндустріального суспільства. 2. Інтернет-адикція. Ознаки мультимедійної залежності. 3. Ігроманія і її різновиди. Розвиток психологічної залежності від азартної гри. Ігровий бізнес і нові пропозиції на ринку азартних ігор. 4. Харчова залежність: етіологія і негативні наслідки.	2, 10, 14, 29, 31, 32
52	СР	2	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінару з теми 27.	2, 10, 14, 29, 31, 32
53	ПЗ	2	<u>Тема 27.</u> Нехімічний тип адиктивної поведінки. 1. Мультимедійна та Інтернет-адикція: ознаки і негативні наслідки. 2. Ігроманія: історія явища, сучасні форми та негативні прояви. 3. Харчова залежність: особисті і соціальні проблеми.	2, 10, 14, 29, 31, 32
54	Л	2	<u>Тема 28.</u> Суїцид як форма девіантної поведінки. 1. Суїцид як соціальне явище. 2. Соціологічний аналіз явища в роботі Е.Дюркгайма «Самогубство». 3. Форми суїциду. Суїцидальна тенденція як стан особистості.	1, 3, 23, 32, 34, 41
55	СР	11	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінару з теми 28. Виконання індивідуального завдання №3.	1, 3, 23, 32, 34, 41
56	ПЗ	2	<u>Тема 28.</u> Суїцид як форма девіантної поведінки. 1. Суїцид як соціальне явище: статистика, небезпека. 2. Зміна ставлення до самогубства в історії людства. 3. Еміль Дюркгайм про «нормальність» суїциду і злочинності. Робота «Самогубство».	1, 3, 23, 32, 34, 41

			4. Форми суїциду і суїцидальні тенденції як специфічний стан особистості.	
57	Л	2	<u>Тема 29.</u> Сексуальні відхилення. 1. Культура і сексуальна норма. 2. Християнська релігія і сексуальність. 3. Сексуальна революція і її наслідки. 4. Сексуальні перверсії і захворювання. Патосексологія і кримінальна сексологія.	1, 2, 5, 8, 9, 10, 12, 29, 33
58	СР	2	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінару з теми 29.	1, 2, 5, 8, 9, 10, 12, 29, 33
59	ПЗ	2	<u>Тема 29.</u> Сексуальні відхилення. 1. Культура і сексуальна норма: коеволюція. Сексуальна революція другої половини ХХ ст. 2. Сексуальні перверсії. Реакція оточення. 3. Кримінальна сексологія і найбільш небезпечні злочини на ґрунті сексуальних відхилень.	1, 2, 5, 8, 9, 10, 12, 29, 33
60	Л	2	<u>Тема 30.</u> Проституція як форма девіантної поведінки. 1. Поняття проституції. Проституція і суспільна мораль. 2. Історія проституції як соціального явища. 3. Проституція як аутоагресія. Соціальні наслідки проституції. 4. Теорія Ломброзо і його прихильників. Марксистське пояснення проституції як «виразки» капіталістичного суспільства. Соціологічне пояснення проституції. 5. Проституція і кримінальний бізнес. «Біле рабство» і торгівля живим товаром. Секс-туризм. Кримінальна сексуальна експлуатація дітей.	1, 2, 5, 8, 9, 10, 12, 29, 33
61	СР	2	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінару з теми 30.	1, 2, 5, 8, 9, 10, 12, 29, 33
62	ПЗ	2	<u>Тема 30.</u> Проституція як форма девіантної поведінки. 1. Поняття проституції, основні форми і різновиди проституції. 2. Проституція в контексті історії, цивілізацій, культур. 3. Особистісні і соціальні негативні наслідки проституції. 4. Секс-бізнес і злочинність	1, 2, 5, 8, 9, 10, 12, 29, 33
63	Л	2	<u>Тема 31.</u> Злочинність і її різновиди. 1. Поняття злочину. Юридична дефініція. 2. Злочин як девіація: порушення закону, осуд з боку громадської думки, негативні наслідки. 3. Кримінальні відносини і постраждала сторона.	1, 2, 5, 10, 12, 26, 28, 29, 34

			4. Кримінальне покарання і його різновиди. 5. Типологія злочинності.	
64	СР	2	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінару з теми 31.	1, 2 ,5, 10, 12, 26, 28, 29, 34
65	ПЗ	2	<u>Тема 31.</u> Злочинність і її різновиди. 1. Юридичне визначення злочину. Типи й види злочинної поведінки. 2. Тяжкість злочину і суспільна небезпека злочинності. 3. Кримінальні стосунки, потерпіла сторона та її права. 4. Особистість злочинця.	1, 2 ,5, 10, 12, 26, 28, 29, 34
66	Л	2	<u>Тема 32.</u> Найнебезпечніші злочинні дії: злочини проти миру і людяності, геноцид, тероризм. 1. Війна і право. Військові злочини. 2. Поняття геноциду. Геноцид як інструмент політики. 3. Тероризм: поняття і форми. Історія тероризму в Європі і світі. Небезпека тероризму. Особистість терориста. Причини терору. Державний терор і терор політичних рухів і організацій.	1, 2 ,5, 10, 12, 26, 28, 29, 34
67	СР	2	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінару з теми 32.	1, 2 ,5, 10, 12, 26, 28, 29, 34
68	ПЗ	2	<u>Тема 32.</u> Найнебезпечніші злочинні дії: злочини проти миру і людяності, геноцид, тероризм. 1. Злочини проти миру та людяності, військові злочини. 2. Геноцид: історія явища, причини, соціальні та юридичні наслідки. 3. Тероризм: історія, форми, небезпека в сучасних умовах. 4. Гібридна війна: сутність, технології, дискурси 5. Питання виміру рівнів девіації в зоні проведення бойових дій	1, 2 ,5, 10, 12, 26, 28, 29, 34
69	Л	2	Модуль № 4: Соціальний контроль і робота з девіантами. Тема 33. Соціальний контроль і його форми. 1. Поняття соціального контролю. Функції соціального контролю. Поняття санкції. Різновиди санкцій. Офіційний соціальний контроль: суб'єкти, інструменти, повноваження. 2. Неформальний соціальний контроль. Сила громадської думки і контролю з боку оточення. Інструменти неформального контролю. Санкції з боку оточення. 3. Внутрішній самоконтроль. Самопокарання.	1, 5, 15, 22

70	СР	2	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінару з теми 33.	1, 5, 15, 22
71	ПЗ	2	<u>Тема 33.</u> Соціальний контроль і його форми. 1. Поняття соціального контролю і соціальних санкцій. 2. Офіційний соціальний контроль: суб'єкти та санкції. 3. Неформальний соціальний контроль та його санкції. 4. Самоконтроль людини та самопокарання. 5. Особливості зміни форм соціального контролю в умовах воєнного стану	1, 5, 15, 22
72	Л	2	<u>Тема 34.</u> Еволюція ставлення суспільства до девіантів. 1. Репресивна політика в примітивних суспільства і сучасних тоталітарних системах. 2. Ідеї епохи Просвітництва стосовно гуманізації покарання (праці Ч.Бекарія і І.Бентама). 3. Інституалізація соціальної роботи і формування напрямку роботи з девіантами. 4. Лібералізація критеріїв девіантності та перегляд деяких соціальних норм.	1, 2, 5, 17, 19, 26
73	СР	6	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінару з теми 34. Написання реферату.	1, 2, 5, 17, 19, 26
74	ПЗ	2	<u>Тема 34.</u> Еволюція ставлення суспільства до девіантів. 1. Репресивна політика в примітивних і традиційних суспільствах стосовно девіантів. Переслідування в період Середньовіччя релігійних дисидентів і осіб, які підозрювалися у зв'язках з сатаною. 2. Реформа кримінального права і пенітенціарної системи в XVIII-XIX ст. та пом'якшення долі підсудних, божевільних та інших категорій. 3. Тенденції гуманізації і лібералізації у ставленні до девіантів в XX ст. 4. Перегляд низки соціальних норм, якими визначалися різні категорії девіантів. Суспільна дискусія довкола ЛГБТ-спільнот, одностатевих шлюбів. «легких» наркотиків.	1,2, 5 ,17, 19, 26
75	Л	2	<u>Тема 35.</u> Кримінальне покарання і його функції. 1. Природа кримінального покарання. 2. Функції кримінального покарання: відплата, соціальна справедливість, індивідуальна превенція, суспільна превенція, відновлення прав потерпілої сторони, перевиховання.	1,2, 5 ,17, 19, 26

			<p>3. Еволюція форм кримінального покарання.</p> <p>4. Історія смертної кари. Дискусія довкола заборони смертної кари.</p> <p>5. Пенітенціарна система. Тюремний соціум.</p>	
76	СР	2	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінару з теми 35.	1,2, 5 ,17, 19, 26
77	ПЗ	2	<p><u>Тема 35.</u> Кримінальне покарання і його функції.</p> <p>1. Сутність і форми кримінального покарання.</p> <p>2. Еволюція форм кримінального покарання, інституту смертної кари та пенітенціарної системи. Форми кримінального покарання, які не передбачають позбавлення волі.</p> <p>3. Сучасна пенітенціарна система і тюремний соціум.</p>	1,2, 5 ,17, 19, 26
78	Л	2	<p><u>Тема 36.</u> Теорія і практика відновлювального правосуддя. Поняття відновлювального правосуддя. Проблема дитячої делінквентності. Небезпека кримінального покарання стосовно дітей. Впровадження принципів відновлювального правосуддя в систему ювенальної юстиції. Зародження ювенальної юстиції і її розвиток. Теорія і практика медіації. Роль і обов'язки медіатора у примиренні сторін.</p>	1, 2, 7, 25
79	СР	8	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінару з теми 36. Виконання індивідуального завдання №4.	1, 2, 7, 25
80	ПЗ	2	<p>Тема 36. Теорія і практика відновлювального правосуддя.</p> <p>1. Сутність відновлювального правосуддя.</p> <p>2. Медіація як процедура примирення сторін.</p> <p>3. Технології медіації та роль медіатора.</p>	1, 2, 7 ,25
81	Л	2	<p><u>Тема 37.</u> Медична допомога і лікування девіантів.</p> <p>1. Сутність і завдання медичної допомоги.</p> <p>2. Алкоголізм і наркоманія як хвороби. Медичні програми допомоги особам, що страждають на хімічний тип залежності. Система наркологічної допомоги.</p> <p>3. Медична і психологічна допомога суїцидентам.</p> <p>4. Медична допомога особам з сексуальними розладами.</p>	2, 3, 21
82	СР	2	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінару з теми 37.	2, 3, 21
83	ПЗ	2	<p><u>Тема 37.</u> Медична допомога і лікування девіантів.</p> <p>1. Сутність медичного втручання з метою припинення девіантної поведінки: принципи і</p>	2, 3, 21

			<p>форми лікування.</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Медична допомога особам, що страждають на алкоголізм і наркоманію. 3. Медична допомога суїцидентам. 4. Медична допомога особам з сексуальними відхиленнями та особам, що займаються проституцією. 	
84	Л	2	<p><u>Тема 38.</u> Соціальна робота з девіантами.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Принципи і методи соціальної роботи з девіантами. 2. Світовий досвід діяльності соціальних працівників з вирішення проблем девіантів різного профілю. 3. Соціальні служби, які орієнтовані на роботу з різними категоріями девіантів в Україні. 4. Робота з дітьми-девіантами. 5. Допомога в ресоціалізації. Закон України про соціальну допомогу особам, які звільнилися з місць позбавлення волі. 	2, 3, 4
85	СР	2	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінару з теми 38.	2, 3, 4
86	ПЗ	2	<p><u>Тема 38.</u> Соціальна і психологічна робота з девіантами.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Принципи, цілі, методи соціальної роботи з девіантами. 2. Основні суб'єкти, що надають допомогу різним категоріям девіантів в Україні. Світовий досвід соціальної роботи з девіантами. 3. Специфіка роботи з дітьми-девіантами. 	2, 3, 4
87	Л	2	<p><u>Тема 39.</u> Програми реабілітації і ресоціалізації девіантів.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття реабілітації. 2. Програми реабілітації алкоголіків, наркоманів, проститутток. 3. Терапевтичні спільноти. Спільноти анонімних алкоголіків та наркоманів. 4. Проблема ресоціалізації осіб, які тривалий час знаходилися у соціальній ізоляції. 	2, 3, 4
88	СР	2	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінару з теми 39.	2, 3, 4
89	ПЗ	2	<p><u>Тема 39.</u> Програми реабілітації і ресоціалізації девіантів.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сутність понять «реабілітація» та «ресоціалізація» стосовно девіантів. 2. Основні соціальні технології, що передбачають реабілітацію залежних осіб. 3. Програми для реабілітації осіб, які займалися проституцією, жертв «білого рабства», дітей, які залучалися до секс-індустрії. 	2, 3, 4

90	Л	2	<u>Тема 40. Профілактика девіантної поведінки.</u> 1. Поняття профілактики. 2. Основні форми профілактичної діяльності. Первинна і вторинна профілактика відносно наркотичної залежності. 3. Виховання і профілактика соціальних відхилень у дітей. 4. Роль сім'ї в профілактиці девіантної поведінки.	1, 2, 3, 4, 32
91	СР	2	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінару з теми 40.	1, 2, 3, 4, 32
92	ПЗ	2	<u>Тема 40. Профілактика девіантної поведінки.</u> 1. Поняття профілактики девіантної поведінки. Основні форми профілактичної діяльності. 2. Сім'я та сімейне виховання у профілактиці девіантної поведінки. 3. Роль системи освіти, державних установ в системі профілактики. 4. Роль ЗМІ, пропаганда здорового способу життя. 5. діяльність кризових центрів. Телефони довіри.	1, 2, 3, 4, 32
Разом (годин)		270		

САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва видів самостійної роботи	Кількість годин
1	Опрацювання лекційного матеріалу	40
2	Підготовка до практичних(лабораторних, семінарських) занять	32
3	Самостійне вивчення тем та питань, які не викладаються на лекційних заняттях	-
4	Виконання індивідуального завдання: проектні роботи №1, №2, №3, №4	24
5	Інші види самостійної роботи (реферати)	30
	Разом	126

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Проектна робота (завдання №1) (вид індивідуального завдання)

№ з/п	Скласти конспект теоретичної роботи відомого соціолога чи психолога з проблеми особистості	Терміни виконання (на якому тижні)
-------	--	------------------------------------

1	Ківенко Н. В. Девіантна поведінка: сучасна парадигма : монографія / Н. В. Ківенко, І. І. Лановенко, П. В. Мельник. – Ірпінь : Академія державної податкової служби України, 2002. – 134 с	6-7 тижні
2	Девіантологічні читання в Харківському національному університеті внутрішніх справ (2008–2012): 100 кращих тез доповідей: зб./уклад. і заг. ред. І.П. Руценка. – Х.: Золота миля; ХНУВС, 2013.	
3	Злобіна О. Г., Тихонович В О. Суспільна криза і життєві стратегії особистості. - К., 2001.	
4	Руценка І.П. Соціологія злочинності. – Харків: Вид-во Націон. ун-ту внутр. справ, 2001. – 370 с.	
5	Скотна Н. Особа в розколотій цивілізації: освіта, світогляд, дії. — Львів: Укр. технології, 2005.	
6	Жданова І. В. Проблема саморегуляції в контексті девіантної поведінки особистості: психологічні аспекти / І. В. Жданова // Вісник Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Психологія. – 2012. – Вип. 43, ч. II. – С. 110–128	
7	Андрущенко В. П. Організоване суспільство: потреба для України / В. П. Андрущенко // Нова парадигма: зб. наук. пр. - Київ: НПУ, 2005. - С. 3-21.	
8	Базалук О.А. Сущность человеческой жизни / О.А. Базалук. – К.: Наукова думка, 2002. – 270 с	

Проектна робота (завдання №2)

(вид індивідуального завдання)

№ з/п	Тестування за багатофакторним опитувальником Кеттелла	Терміни виконання (на якому тижні)
	За допомогою багатофакторного особистісного опитувальника Кеттелла здійснити самоаналіз особистісних рис (пройти тестування, зафіксувати результати відповідно до ключа, порахувати значення факторів та стенів, надати описову характеристику особистісних рис)	8-10 тижні

Практична робота (завдання №3)

(вид індивідуального завдання)

№ з/п	Написати есе на тему: мій досвід спостереження або соціальних контактів з девіантом	Терміни виконання (на якому тижні)

1	Особа з алкогольним типом залежності	9-10
2	Особа з наркотичним типом залежності	
3	Особа з Інтернет-адикцією	
4	Особа з синдромом ігроманії	
5	Особа злочинця	
6	Особа з сексуальними розладами	
7	Особа, що займається проституцією	
8	Підліток схильний до агресивної поведінки	
9	Підліток схильний до втеч з дому	
10	«Позитивний» девіант	

Практична робота (завдання №4)

(вид індивідуального завдання)

№ з/п	Розробити реабілітаційну програму для допомоги особі з певним типом відхиляючої поведінки	Терміни виконання (на якому тижні)
1	Особа з алкогольним типом залежності	11-14
2	Особа з наркотичним типом залежності	
3	Особа з Інтернет-адикцією	
4	Особа з синдромом ігроманії	
5	Особа злочинця	
6	Особа з сексуальними розладами	
7	Особа, що займається проституцією	
8	Підліток схильний до агресивної поведінки	
9	Підліток схильний до втеч з дому	
10	«Позитивний» девіант	

Реферат

№ з/п	Теми рефератів	Терміни виконання (на якому тижні)

	<u>Модуль 1: семестр 1</u>	2-7
1	Соціальність особистості.	
2	Біологічні властивості Homo Sapiens як основа розвитку особистості	
3	Поняття душі у світових релігіях як еквівалент поняття особистості.	
4	Психоаналітична доктрина З.Фрейда і її критика.	
5	Теорія колективних (соціальних) архетипів.	
6	Е.Фромм про деструктивну соціальну поведінку.	
7	Радикальний біхевіоризм і його критика.	
8	Інтерактивна концепція особистості в сучасній соціології.	
9	Система цінностей людини і соціальна поведінка.	
10	Концепція самоактуалізації потреб людини А.Маслоу.	
11	Професійні компетенції як підсистема особистості: зміст і процес формування.	
12	Стратегії соціальної комунікації як вираз структурних елементів особистості.	
13	Типологія особистості за Е.Фроммом.	
14	Типи особистості в різних психологічних концепціях особистості.	
15	Соціальні критерії типології особистості.	
16	Типи особистості, в основі яких лежать певні риси характеру.	
17	Стадії соціалізації людини за Е.Еріксоном.	
18	Генетичні і фізичні фактори, які впливають на соціалізацію людини.	
19	Роль виховання у соціалізації людини.	
20	Соціальна поведінка як зовнішній прояв типу особистості.	
21	Основні форми соціальної активності людини.	
22	Теорія соціальної поведінки Т.Парсонса.	
	<u>II модуль: семестр 1</u>	
23	Норма і відхилення в поведінці людини.	
24	Девіантна поведінка і соціальна норма.	
25	Типологічна схема соціальних відхилень: основні типологічні критерії і групи девіантів.	
26	Небезпечні види девіантної поведінки: соціальні наслідки і острах девіантів у суспільстві.	
27	Вікова і гендерна специфіка девіантної поведінки.	
28	Релігійні і політичні дисиденти як позитивні девіанти.	
29	Теорія природженого злочинця Ч.Ломброзо і її критика.	
30	Конституціональна теорія Шелдона: чи можна за статурою людини розглядати небезпечного девіанта?	
31	Біологічні концепції XX ст., що пояснюють надмірну агресивність людини.	8-13
32	Теорії агресивної поведінки, що спираються на вчення З.Фрейда.	
33	Функціональне пояснення девіантної поведінки.	
34	Теорія диференційної асоціації Е.Сазерленда як пояснення поширення небезпечних форм девіантності.	
35	Теорія ярликів і перегляд ставлення до дитячої девіантності.	
36	Деформація мотиваційного комплексу у девіантів різного профілю.	
	Особистість девіанта як збій у процесі соціалізації людини.	

37	Роль сім'ї та первинних груп у формуванні особистості девіанта.	
38	Застосування різних дослідницьких стратегій при вивченні девіантої поведінки.	
39	Теорія сигма-подібної кривої як пояснення динаміки соціальних епідемій.	
40	Харківський досвід вивчення розповсюдження нелегальних наркотиків в молодіжному середовищі.	
	<u>III Модуль: 2 семестр</u>	
41	Соціальна небезпека адиктивної поведінки.	
42	Алкогольна залежність: медичні і соціальні аспекти.	
43	Історія і уроки «сухого закону» в США.	2-7
44	Дискусія довкола вживання так званих «легких» наркотиків.	
45	Соціальна небезпека наркоманії.	
46	Наркобізнес як небезпечна міжнародна злочинність.	
47	Праця Е.Дюркгайма «Самогубство» та її методологічне значення.	
48	Статистика суїциду в різних країнах світу й соціологічне пояснення її рівнів.	
49	Релятивізм сексуальної норми: історія сексуальності.	
50	Християнська мораль і сексуальність.	
51	Сексуальна революція і соціальні зміни у другій половині ХХ ст.	
52	Історія проституції як соціального явища.	
53	Секс-бізнес і його кримінальна складова.	
54	Злочинність як соціальне явище.	
55	Основні різновиди злочинних посягань.	
56	Геноцид як найбільш тяжкий злочин: історичні прецеденти.	
57	Нюрнберзький процес і введення понять злочин проти миру і злочин проти людяності.	
58	Соціальне підґрунтя сучасного тероризму.	
	<u>IV Модуль: 2 семестр</u>	
59	Інститути офіційного контролю.	
60	Неформальний контроль в трудових колективах.	
61	Соціологічні теорії соціального контролю.	8-12
62	Охота на відьом і репресії стосовно релігійних дисидентів у Середні вікі.	
63	Еволюція ставлення суспільства до сексуальних меншин.	
64	Еволюція ставлення до суїцидентів.	
65	Кримінальне правосуддя і його функції.	
66	Еволюція смертної кари.	
67	Історія тюремного ув'язнення.	
68	Відновлювальне правосуддя – новий етап розвитку кримінальної юстиції.	
69	Технологія примирення сторін і здійснення процедури медіації.	
70	Організація наркологічної служби в Україні.	
71	Медична допомога особам, що страждають на залежність різної етіології.	

72	Соціальна робота з адиктами.	
73	Психологічна допомога девіантам.	
74	Соціальна робота з особами, які звільнилися з місць позбавлення волі.	
75	Найбільш відомі в світі програми реабілітації залежних осіб.	
76	Проблема ресоціалізації і її практичне вирішення в біографії девіантів.	
77	Профілактичні програми стосовно попередження наркозалежності.	
78	Організація і цілі телефона довіри.	
79	Розповсюдження ідей здорового способу життя як профілактика девіантної поведінки з елементами аутоагресії.	

Форма та методи навчання

Під час викладання лекційного матеріалу застосовується **пояснювально-ілюстративний метод** (за допомогою навчально-методичної літератури, лекції, розповіді викладача, електронних засобів навчання тощо), який передбачає сприйняття, усвідомлення та осмислення студентами фактів, теорій, концепцій, соціологічних парадигм. **Метод проблемного викладення** застосовується для порівняння різноманітних підходів та концепцій, наукового пошуку через постановку дослідницької проблеми.

Для семінарських занять застосовується репродуктивний метод (відтворення засвоєного під час лекцій матеріалу) та **частково-пошуковий метод** (студенти вчаться розв'язувати пізнавальні завдання, поставлені педагогом, представляти результати власного наукового пошуку у вигляді проектів).

Лекції – викладення теоретичного матеріалу лектором згідно навчальної програми і розподілу годин поміж темами. Використовуються різні інтерактивні форми активізації аудиторії та відеопрезентації вербальної інформації. Лектор має власний конспект, що відображає основний зміст теми, студенти занотують нову інформацію у власні конспекти.

Практичні заняття – проводяться у формі семінарських занять або практикуму. Для семінарських занять студенти опрацьовують лекційний матеріал, готують виступи з використанням навчальної і наукової літератури, виступають з рефератами та есе. Лектор оцінює активність студентів впродовж семінару за прийнятою шкалою оцінок в балах. Практикум передбачає виконання у присутності викладача самостійного завдання, розв'язання задачі або написання есе та обговорення обраних алгоритмів та отриманих результатів. Практична робота оцінюється викладачем. Семінарські заняття і практикуми можуть бути побудовані у формі ділової гри або дискусії.

Написання реферату – вид самостійної роботи, що виконується студентом поза аудиторними годинами. Студент вільно обирає тематику з числа тем, які пропонуються планами семінарських занять, або узгоджує з викладачем ініціативну тематику. Наступним кроком студент здійснює бібліографічний пошук, використовуючи бібліотечні фонди або інтернет-ресурси. Також складає план реферату або ставить питання, на які треба отримати аргументовану відповідь. Опанувавши джерела за темою (не менше трьох), студент реферує зміст наукових джерел таким чином, аби розкрити зміст питань або дати відповідь на поставлені питання. Обсяг реферату – до 10 стандартних сторінок, набраних на комп'ютері або написаних власноруч. Реферат оформлюється згідно існуючому в університеті стандарту. Реферат зачитується або його основний зміст доповідається у вільній формі на семінарському занятті, і студент отримує оцінку від викладача.

Індивідуальне завдання – вид самостійної роботи поза аудиторними годинами, коли студент, використовуючи лекційний матеріал та додаткові джерела знань, розробляє тему, практичного спрямування. Це може бути розробка певної методики, створення програми соціологічного дослідження або розробка інструментарію.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

1. Підсумковий (семестровий) контроль проводиться у формі заліку за рейтинговою системою в 3 семестрі, в четвертому семестрі - екзамену або шляхом накопичення балів за поточним контролем по змістовним модулям.

Екзамен – письмова або усна відповідь на питання, що містяться в екзаменаційному білеті. Питання екзаменаційних білетів можуть доводитися до студентів заздалегідь. Екзаменаційні білети готує лектор, вони затверджуються на засіданні кафедри і підписуються завідувачем кафедри. Екзаменатора призначає завідувач кафедри. Він має оцінити якість відповіді студента за прийнятою шкалою академічних оцінок.

Контрольні питання з курсу до екзамену.

1. Поняття людини і особистості. Соціальність особистості.
2. Біологічні властивості людини, що обумовлюють розвиток особистості.
3. Теологічне розуміння людини. Релігійне вчення про душу та гріховність людини.
4. Концепція людини в філософії та соціології К. Маркса.
5. Теорія особистості З.Фрейда: структура свідомості і особистості, соціологічні аспекти психоаналітичної доктрини.
6. Концепція творчої особистості Альфреда Адлера.
7. Структура особистості за Карлом Юнгом. Вчення про колективне (соціальне) невідоме та архетипи свідомості.
8. Розвиток психоаналітичної традиції Е.Фроммом. Деструктивні прояви особистості.

9. Теорія рис особистості: праці Г.Олпорта, Р.Кеттела, Г.Айзенка.
10. Концепція радивульного біхевіоризму Скіннера.
11. Соціально-когнітивний напрям в дослідженнях особистості: праці А.Бандури і Дж.Келлі.
12. Гуманістична концепція особистості Карла Роджерса.
13. Теорія дзеркального «Я» Чарлза Кулі і Джорджа Міда.
14. Основні функції і підсистеми особистості.
15. Теорія самоактуалізації потреб Абрахамса Маслоу.
16. Соціальні типи особистості.
17. Поняття соціальної адаптації і соціалізації особистості. Теорія соціалізації Еріка Еріксона.
18. Рольова теорія соціалізації.
19. Фактори, що зумовлюють розвиток особистості і вектор соціалізації.
20. Соціалізація як об'єкт державної політики.
21. Інститути соціалізації та їх впливи на розвиток особистості.
22. Первинна і вторинна соціалізації.
23. Сутність і напрями процесу виховання.
24. Теорії соціальної дії М.Вебера і Т.Парсонса.
25. Основні форми соціальної активності людини.
26. Кібернетична модель поведінки людини.
27. Основні поняття девіантології: «девіація», «девіант», «особистість девіанта», «девіантна поведінка», «девіантність».
28. Система девіантної поведінки.
29. Основні постулати девіантології.
30. Основні типи й види девіантної поведінки.
31. Соціальна небезпека девіантної поведінки. Найбільш небезпечні види соціальних відхилень.
32. «Позитивні» девіанти і їх роль у суспільствах.
33. Біологічні пояснення девіантної поведінки. Ранні теорії Нордау і Ломброзо.
34. Розвиток біологічних наук в ХХ ст. і сучасні теорії девіантності.
35. Психоаналітичне пояснення неприродної агресії.
36. Функціональне пояснення девіантності. Теорії Г.Спенсера і Е.Дюркгайма.
37. Теорія пристосування до норми Р.Мертона.
38. Культурологічне пояснення девіантної поведінки.
39. Соціологічні теорії, що пояснюють девіантну поведінку неповнолітніх.
40. Теорія конструювання девіантності.
41. Особистість девіанта: деформація функцій і структурних елементів.
42. Основні методи емпіричного Соціальні наслідки вживання наркотиків і наркотичної залежності. вивчення девіантної поведінки.
43. Розповсюдження зразків девіантної поведінки як соціальна епідемія. Закономірності епідемічного процесу.
44. Залежності як причина девіантної поведінки. Хімічний тип залежності. Алкоголізм і його соціальні наслідки.
45. Поняття і види наркотичної речовини. Наркотики і прекурсори. Юридичний, медичний і соціальний критерії наркотиків.
46. Соціальні наслідки вживання наркотиків і наркотичної залежності.
47. Особистість індивіда з ознаками хімічної залежності.
48. Нехімічні види залежностей: ознаки і соціальні наслідки.
49. Суїцид як соціальне явище. Соціологічний аналіз явища в роботі Е.Дюркгайма «Самогубство».
50. Сексуальні відхилення. Сексуальна революція і її соціальні наслідки.
51. Проституція як форма девіантної поведінки.

52. Злочин як форма девіантної поведінки. Ознаки злочину і реакція суспільства.
53. Найнебезпечніші злочинні дії: злочини проти миру і людяності, геноцид, тероризм.
54. Соціальний контроль: сутність, поняття санкції, основні форми соціального контролю.
55. Еволюція ставлення суспільства до девіантів.
56. Кримінальне покарання і його функції.
57. Відновлювальне правосуддя в ювенальній юстиції, система медіації.
58. Соціальна робота з девіантами: суб'єкти, форми, методи.
59. Програми реабілітації і ресоціалізації девіантів.
60. Профілактика девіантної поведінки.

2.Поточний контроль проводиться за результатами роботи студентів на семінарських заняттях, методом оцінювання контрольних робіт, шляхом оцінювання рефератів, індивідуальних завдань, ведення конспектів лекцій.

Контроль на семінарських заняттях – оцінювання виступів студентів, відповідей на питання поставлені викладачем, оцінювання внеску окремих студентів у групову роботу, наприклад, активність в діловій грі.

Контрольна робота – вид поточного контролю знань студентів, який має на меті виявити рівень знань студентів та практичні навички, що отримані за пройденим матеріалом. Дата проведення контрольної роботи доводиться до студентів і призначається по завершенню вивчення одного або кількох змістових модулів. Питання або практичні завдання готує викладач, що веде практичні заняття, вони узгоджуються з лекційними питаннями і тематикою семінарських занять. Завдання можуть передбачати творчу роботу, відповідь на проблемне питання тощо. Контрольна робота виконується у письмовій формі в присутності викладача, оцінюється за прийнятою шкалою і оцінка може використовувати викладачем для підрахунку кумулятивного балу за підсумками вивчення дисципліни.

Перевірка лекційного конспекту – проводиться в рамках практичного заняття, присутність на лекції і ведення конспекту може оцінюватися в балах та враховуватися у кумулятивній оцінці.

Індивідуальні завдання, реферати, есе – оцінюються викладачем або за результатами доповіді на практичному занятті або окремо за наданим текстом.

Розподіл балів, які отримують студенти

Таблиця 1. – Розподіл балів для оцінювання успішності студента для заліку

Контрольні роботи	Оцінки за роботу на семінарах	Індивідуальні завдання	Реферати	Залік	Сума

20	50	10	20	0	100
----	----	----	----	---	-----

Таблиця 2. – Розподіл балів для оцінювання успішності студента для іспиту

Контрольні роботи	Оцінки за роботу на семінарах	Індивідуальні завдання	Реферати	Іспит	Сума
15	20	10	15	40	100

Таблиця 3 – Шкала оцінювання знань та умінь: національна та ECTS

Рейтингова Оцінка, бали	Оцінка ECTS та її визначення	Національна оцінка	Критерії оцінювання	
			позитивні	негативні
1	2	3	4	5
90-100	A	Відмінно	<ul style="list-style-type: none"> - Глибоке знання навчального матеріалу модуля, що містяться в основних і додаткових літературних джерелах; - вміння аналізувати явища, які вивчаються, в їхньому взаємозв'язку і розвитку; - вміння проводити теоретичні розрахунки; - відповіді на запитання чіткі, лаконічні, логічно послідовні; - вміння вирішувати складні практичні задачі. 	Відповіді на запитання можуть містити незначні неточності
			- Глибокий рівень знань в обсязі обов'язкового матеріалу, що	Відповіді на запитання містять певні

82-89	В	Добре	передбачений модулем; - вміння давати аргументовані відповіді на запитання і проводити теоретичні розрахунки ; - вміння вирішувати складні практичні задачі .	неточності;
75-81	С	Добре	- Міцні знання матеріалу, що вивчається, та його практичного застосування ; - вміння давати аргументовані відповіді на запитання і проводити теоретичні розрахунки ; - вміння вирішувати практичні задачі .	- невміння використовувати теоретичні знання для вирішення складних практичних задач .
64-74	Д	Задовільно	- Знання основних фундаментальних положень матеріалу, що вивчається, та їх практичного застосування ; - вміння вирішувати прості практичні задачі .	Невміння давати аргументовані відповіді на запитання; - невміння аналізувати викладений матеріал і виконувати розрахунки ; - невміння вирішувати складні практичні задачі .
60-63	Е	Задовільно	- Знання основних фундаментальних положень матеріалу модуля, - вміння вирішувати найпростіші практичні задачі .	Незнання окремих (непринципових) питань з матеріалу модуля; - невміння послідовно і аргументовано висловлювати

				думку; - невміння застосовувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач
35-59	FX (потрібне додаткове вивчення)	Незадовільно	Додаткове вивчення матеріалу модуля може бути виконане в терміни, що передбачені навчальним планом.	Незнання основних фундаментальних положень навчального матеріалу модуля; - істотні помилки у відповідях на запитання; - невміння розв'язувати прості практичні задачі.
1-34	F (потрібне повторне вивчення)	Незадовільно	-	- Повна відсутність знань значної частини навчального матеріалу модуля; - істотні помилки у відповідях на запитання; - незнання основних фундаментальних положень; - невміння орієнтуватися під час розв'язання простих практичних задач

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

(надається перелік складових навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни та посилання на сайт, де вони розташовані)

- 1) сілабус
- 2) робоча програма
- 3) плани семінарських занять
- 4) екзаменаційні питання
- 5) завдання для самостійної роботи
- 6) навчальний контент
- 7) методи контролю знань
- 8) сайт кафедри: <http://web.kpi.kharkov.ua/sp/054-sotsiologiya-bakalavr-2/>

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1	Девіантологічні читання в Харківському національному університеті внутрішніх справ (2008–2012): 100 кращих тез доповідей: зб./уклад. і заг. ред. І.П. Рущенко. – Х.: Золота миля; ХНУВС, 2013.
2	Злобіна О. Г., Тихонович В. О. Суспільна криза і життєві стратегії особистості. - К., 2001.
3	Соціологія : підручник / М. П. Требін, В. Д. Воднік, Г. П. Клімова та ін. ; за ред. М. П. Требіна. — Х. : Право, 2010. — 224 с.
4	Рущенко І.П. Загальна соціологія: Підручник. – Харків: НУВС, 2004. – 524 с.
5	Рущенко І.П. Соціологія злочинності. – Харків: Вид-во Націон. ун-ту внутр. справ, 2001. – 370 с.
6	Соціологія і психологія: Навч. посіб. / За ред. Ю.Ф. Пачковського. – К.: Каравела, 2009.
7	Черниш Н.Й Соціологія: Підручник за рейтингово-модульною системою навчання. –5-те вид., перероб. і доп. –К.: Знання, 2009. –468с.
8	Panofsky I. Style and Medium in the Motion Pictures Wilson, Carolyn; Grizzle, Alton; Tuazon, Ramon; Akyempong, Kwame; Cheung, Chi-Kim. Media and information literacy curriculum for teachers, 2011, 192 p.
9	Rosenstiel, Tom and A. Mitchell (eds). (2003). Thinking Clearly: Cases in Journalistic Decision-Making. New York: Columbia University Press

Допоміжна література

10	Ківенко Н.В. Девіантна поведінка: сучасна парадигма: Монографія / Н.В. Ківенко, І. І. Лановенко, П.В. Мельник. Ірпінь: АДПС України, 2002. – 240 с
11	Андрущенко В., Губерський В., Михальченко М. Культура. Ідеологія. Особистість. — К., 2002.
12	Балакірева О.М. Соціологічний дискурс дослідження соціальних епідемій // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Зб. наук. пр. – Вип.16. – Харків: Видавничий центр Харківського держуніверситету ім. В.Н. Каразіна, 2010. – С. 587–593.
13	Злобіна О. Г. Категорія «особистість» у системі понять соціальної теорії // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2000. - №2.
14	Злобіна О. Г., Тихонович В. О. Особистість сьогодні: адаптація до суспільної нестабільності. - К.,1996.
15	Злобіна О. Особистість як суб'єкт соціальних змін. — К.: Ін-т соціології НАН України, 2004.
16	Іванченко А. В. Соціалізація і соціальне виховання: Навч. посіб.—Житомир: Полісся, 2006.
17	Капська А.Й. Соціальна робота: Навч. посіб. - К.: Центр навчальної літератури, 2005.

18	Лукашевич М. П. Соціалізація: виховні механізми і технології. – К. : ІЗМІН, 1998. – 112 с.
19	Лукашевич М. П., Туленков М. В. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії: Навч. посіб. — К., 1999.
20	Лукашевич М.П., Туленков М.В. Соціологія. Загальний курс: Підручник. – К.: Каравела, 2004.
21	Мід Джордж Г. Дух, самість і суспільство. З точки зору соціального біхевіориста. — К.: Укр. центр духовної культури, 2000.
22	Москаленко В. В. Соціалізація особистості : моногр. / В. В. Москаленко. – Київ : Фенікс, 2013. – 540 с.
23	Муляр В. І. Самореалізація особистості як соціальна проблема (філософсько-культурологічний аналіз). — Житомир, 1997. Навч.-метод. посіб. / Ін-т змісту і методів навчання. –К., 1998.
24	Пилягіна Г. Я., Винник М. І. Проблема саморуйнуючої поведінки серед населення України // Новини медицини и фармації. — 2007. — № 215.
25	Рущенко І. Ідейні джерела відновлюваного правосуддя: позитивістська школа в науці кримінального права // Кримінологія и девіація / Кримінологічні дослідження: вип.8. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2012. – С.31–40.
26	Рущенко І.П. Архетип заборони як кримінологічна гіпотеза // Соціальна психологія. – 2007. – №2 (22). – С. 3–13.
27	Рущенко І.П. Дисиденти як девіанти тоталітарних суспільств // Девіантна поведінка: соціологічний, психологічний та юридичний аспекти: матеріали науково-практичної конференції (Харків, 7 квіт. 2012 р.). – Х.: ХНУВС, 2012. – С. 66–70.
28	Рущенко І.П. Кримінологічна модель особистості // Сучасна кримінологія: досягнення, проблеми, перспективи: матеріали міжн. наук. конф., 9 грудня 2016 р. / за ред. В.Я. Тація, Б.М. Головікіна. – Х.: Право, 2016. – С.57-60.
29	Рущенко І.П. Соціальний порядок і соціальні відхилення // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Зб. наук. пр. – Вип.15. – Харків: Видавничий центр Харківського держуніверситету ім. В.Н. Каразіна, 2009. – С.136–146.
30	Рущенко І.П. Страх як базисний елемент системи соціального контролю // Девіантна поведінка: соціологічний, психологічний та юридичний аспекти: матеріали науково-практичної конференції (Харків, 6 квіт. 2013 р.). – Х.: ХНУВС, 2013. – С. 12–16.
31	Рущенко І.П. Фактор моди в структурі епідемії наркотизму // Український соціум. – 2014 – №4 (51). – С.75-85.
32	Рущенко І.П., Сердюк О.О. Моніторинг адиктивної поведінки харківської молоді: концептуалізація даних емпіричних спостережень // Український соціум. 2016. № 4(59). – С. 42-56.
33	Рущенко І.П., Швед О.В. Дитяча порнографія та небезпека спілкування дітей в Інтернеті // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Зб. наук. пр. – Харків: Видавничий центр Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, 2005. – С.461–465.

34	Рущенко І.П. Методологічні і методичні питання виміру рівнів девіації в зоні бойових дій // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка / Соціологічні науки. – 2016. – №5 (302). – С. 71-91.
35	Скотна Н. Особа в розколотій цивілізації: освіта, світогляд, дії. — Львів: Укр. технології, 2005.
36	Сморж Л. О. Особа і суспільство (філософсько-психологічний аспект). — К., 2001.
37	Соціальний ареал життя особистості / М. Шульга (ред.); НАН України, Ін-т соціології. — К., 2005.
38	Спеціальні та галузеві соціології: Навч. посіб. – 2-е вид. – К.: «Фоліант», 2007.
39	Фромм Е. Втеча від свободи: людина для себе / Пер. с англ. – Мінськ : Попурі, 1998. – 420 с.
40	Черниш Н. Соціологія. Курс лекцій: Конспект. — Вип. 3. — Львів, Кальварія, 1996.
41	Шестопалова Л. Суїцид в Україні та Росії: порівняльний аналіз // Право України. – 2000. – № 8.

Література іноземною мовою

1. Article 19. (1999, June). Right to Know: Principles on Freedom of Information Legislation. International Standards Series. Retrieved 27 May 2009 from www.article19.org/pdfs/standards/righttoknow.pdf
2. Bertrand, Claude-Jean. (2003). *Media Ethics and Accountability Systems*. New York: Hampton Press
3. Committee to Protect Journalists, at <http://www.cpj.org>
4. Dominick, J. R. (2007). *The Dynamics of Mass Communications*. 9th ed. Boston: McGraw-Hill
5. Dutton, William H. [Social transformation in an information society: rethinking access to you and the world](#), 2004, 134 p.
6. http://portal.unesco.org/ci/en/files/19137/11164945435advocacy_brochure.pdf
7. Joseph, Ammu. (2005): Media Matters Citizens Care. Retrieved on 17 May 2011 from
8. Mencher, Melvin. (2006). *News Reporting and Writing* (10th ed.). Boston: McGraw-Hill
9. Mendel, Toby. (2008). *Freedom of Information: A Comparative Legal Survey* (2nd Ed.). Paris: UNESCO, at <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001584/158450e.pdf>
11. Reporters sans frontiers, at <http://www.rsf.org>
12. Rosenstiel, Tom and A. Mitchell (eds). (2003). *Thinking Clearly: Cases in Journalistic Decision-Making*. New York: Columbia University Press
13. State of the News Media, at <http://www.journalism.org>
14. UNESCO. (2007). *Model Curricula for Journalism Education for Developing Countries and Emerging Democracies*. Paris: UNESCO, at <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001512/151209e.pdf>
15. UNESCO. (2009) Guidelines for Broadcasters on Promoting User Generated Content and Media and Information Literacy. Paris: UNESCO, at <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001871/187160e.pdf>

16. Ward, S.J.A. (2005). Philosophical Foundations of Global Journalism Ethics. *Journal of Mass Media Ethics* 20:1, 3-21